

СТРОЕЖЪ И СМИСЪЛЪ НА БЪЛГАРСКИЯ ИНДЕКСЪ НА ИНДУСТРИАЛНОТО ПРОИЗВОДСТВО

Приносъ къмъ теорията на количественитѣ индекси

Проф. Д-ръ СЛАВЧО ЗАГОРОВЪ

Въ настоящата статия се разглежда новиятъ индексъ на Главната дирекция на статистиката, построенъ за измѣрване на индустриалното производство въ България. Целта на разглеждането е двойна: да се покаже въ главни черти строежа на индекса и да се обясни смисъла му отъ различни икономически и статистически гледища.

I. СТРОЕЖЪ НА ИНДЕКСА

1. Предметъ на измѣрването. Промѣнитѣ въ количеството на индустриалното производство, взето *изцяло*, могатъ да се разложатъ на промѣни въ

броя на заведенията (α) и въ *количествата, произведени отъ отдѣлнитѣ заведения* (β)

Промѣнитѣ въ производството на всѣко заведение (β) пъкъ могатъ да се разглеждатъ като резултатъ отъ промѣни въ *голъмината на производствения апаратъ* (γ) и промѣни въ

срѣдното производство на единица производствено сръдство (Δ)*

Следователно производството на цѣлата индустрия, дадена въ едни или други граници, се опредѣля отъ дейността на три фактори (α, γ, Δ). Можемъ да си поставимъ за задача да установимъ резултата отъ дейността имъ поотдѣлно или общо, т. е. да измѣримъ посоченитѣ групи промѣни, взети *всѣка отдѣлно или всички заедно*.

Първия случай — изолиране на една група промѣни — бихме имали, напримѣръ, ако построимъ индексъ, който да показва колко се е увеличило или намалило цѣлото производство само вследствие на количествени промѣни въ срѣдното производство на единица производствено сръдство. Такъвъ индексъ би се получилъ, ако се сравнява по време производството на едни и сѣщи заведения, при непромѣненъ производственъ апаратъ въ всѣко заведение (при сѣщото условие — непромѣнливостъ на съвокупността на производственитѣ сръдства — този индексъ би билъ равенъ на индекса на промѣнитѣ въ използването на производствения капацитетъ).

* Производството въ едно заведение може да се отнесе къмъ единицитѣ на една и то коя да е категория производствени сръдства: човѣшки трудъ, животинска или механична двигателна сила; машини, заети непосредствено въ производството; сѣдове и др.

Вториятъ случай се представлява тъкмо отъ новия индексъ на индустриалното производство въ България: той има за целъ измѣрването на *цѣлостнитѣ (неразложениитѣ) количествени промѣни на цѣлото производство*. Индексътъ показва относителното увеличение или намаление на количеството на производството като резултатъ отъ: (а) създаването и закриването („раждания“ и „умирания“) на заведения, (в) ежегодното захващане и спиране на работата въ чисто сезоннитѣ индустрии и (с) колебанията — предизвикани отъ каквито и да било причини — въ производството на заведенията, работещи непрекъснато презъ годината.

2. Методъ и единица на наблюдение.

Цѣлостнитѣ промѣни въ цѣлото производство могатъ да се установятъ статистически само чрезъ *изчерпателно* наблюдение, т. е. като се наблюдаватъ всички единични случаи (даденитѣ заведения). Съ репрезентативния методъ на наблюдение, който днесъ намира широко приложение при изчислението на производствени индекси, не можемъ да си послужимъ, защото чрезъ него не могатъ да се доловятъ разширенията и свиванията на съвокупността, т. е. „ражданията“ и „умиранията“ на заведения, предизвикани отъ общия развой на конюнктурата или отъ други причини. Изобщо репрезентативниятъ методъ на наблюдение може да се прилага успѣшно само тогава, когато се касае да се установятъ промѣни, засѣгащи *всички единици* на дадена съвокупность, или другояче казано — когато съставътъ на съвокупността не се мѣни, т. е. единицитѣ, отъ които съвокупността е образувана, си оставатъ сѣщитѣ презъ периода на наблюдението (времето, къмъ което се отнасятъ промѣнитѣ).

Тѣзи съображения бѣха решающи при избора на метода на наблюдението. Поради наличността на голѣмъ брой дребни заведения, наложи се, обаче, да се ограничи обектътъ на наблюдението. Той бидѣ стѣсненъ съ разчетъ индексътъ да обхване поне *едрата* индустрия, която се въздигна, тъй да се каже, до самостоятелна съвокупность.

Наблюдаватъ се всички индустриални заведения, които държатъ — въ продължение на три месеца — повече отъ 50 работника *или* разполагатъ съ двигателна сила надъ 100 к. с. Цензътъ е единъ и сѣщъ за всички видове индустрии. Предѣлътъ е поставенъ достатъчно